

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ DIPLOMATISIYASI ASOSLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

**Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya Universiteti huzuridagi Diplomatik
akademiya magistranti Islamova Zumradhon Odiljanovna**

ANNOTATSIYA: Bu asarda Amir Temur davlati davridan to hozirgi kungacha O‘zbekiston Respublikasi xalq diplomatiyasi asoslarining shakllanishi va rivojlanishining qisqacha tarixi yoritilgan. Asarda 1991-yil 1-sentabrda mustaqillikka erishgandan so‘ng, shuningdek, hozirgi bosqichda respublikamiz diplomatik xizmati oldida turgan muammolar bayon etilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Diplomatiya, diplomatik faoliyat, diplomatik xizmat, xalq diplomatiyasi, Tashqi ishlar vazirligi, asosiy vazifalari va funksiyalari.

ABSTRACT: This work covers a brief history of the formation and development of the foundations of public diplomacy of the Republic of Uzbekistan from the time of Amir Temur's state to the present day. The work describes the problems faced by the diplomatic service of our republic after gaining independence on September 1, 1991, as well as at the current stage.

KEY WORDS: Diplomacy, diplomatic activity, diplomatic service, public diplomacy, Ministry of Foreign Affairs, main tasks and functions.

АННОТАЦИЯ: В данной работе представлена краткая история становления и развития основ народной дипломатии Республики Узбекистан со времен государства Амира Темура до наших дней. В работе описаны проблемы, с которыми столкнулась дипломатическая служба нашей республики после обретения независимости 1 сентября 1991 года, а также на современном этапе.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Дипломатия, дипломатическая деятельность, дипломатическая служба, народная дипломатия, Министерство иностранных дел, основные задачи и функции.

KIRISH

Diplomatiya – davlat, hukumat va tashqi aloqalar maxsus organlari rahbarlarining davlat tashqi siyosatining maqsad va vazifalarini amalga oshirish, shuningdek, uning huquq va manfaatlarini xorijda himoya qilish bo‘yicha rasmiy faoliyati. Diplomatiya qadim zamonlarda insoniyat sivilizatsiyasining boshlanishida davlatlar paydo bo‘lishi bilan paydo bo‘lgan. O‘zbekistonda diplomatiya tarixi ham asrlarni o‘z ichiga oladi, lekin bu tarixdagi barcha faktlar bugungi kungacha saqlanib qolgan emas.

Diplomatik faoliyat - davlat tashqi aloqalari organlarining amalga oshirishga qaratilgan rasmiy ko‘p tomonlama faoliyati davlatning xalqaro huquq normalariga, shuningdek, ichki normativ hujjatlarga asoslangan tashqi siyosatining asosiy maqsadlari. Diplomatik faoliyat davlatning tashqi funksiyasini amalga oshirishga qaratilgan bo‘lib, mustaqil O‘zbekiston davlati faoliyatining tarkibiy qismi hisoblanadi.

O‘zbekistonning diplomatik faoliyati xalqaro shartnomalar, xalqaro-huquqiy odatlar, sud amaliyoti, xalqaro organlar qarorlari, xalqaro huquqning umumiy tamoyillari, doktrinalar, xalqaro huquq bilan bog‘liq ichki qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi.

Tarixiy manbalardan ma‘lumki, Amir Temur saroyida maxsus bayonnoma va elchilarni qabul qilish marosimi tashkil etilgan. Temur elchilarni besh-olti kundan so‘ng qabul qildi, elchilar qanchalik nufuzli va muhim bo‘lsa, shunchalik kechroq qabul qildi. Bu vaqtda elchilar o‘zlari olib kelgan sovg‘alarni topshirdilar, saroy a‘yonlari esa ularni tekshirib, keyin elchilarni qabul qilishdan oldin Temurga topshirdilar.

Sobiq Temur saltanati hududida vujudga kelgan boshqa davlatlarda ham diplomatik faoliyatning yanada rivojlanishi kuzatildi. Ammo bu haqda juda kam manbalar saqlanib qolgan.

Shuningdek, O‘zbekistonda diplomatik xizmatning huquqiy asoslarining rivojlanishi sobiq SSSR davrida sodir bo‘lgan. O‘sha davrda O‘zbekiston SSR Tashqi ishlar vazirligi tashkil etilgan bo‘lsa-da, uning mustaqilligi yo‘q edi va uning

vazifalari chet el delegatsiyalari tashrifi chog'ida asosan protokol va tantanali ishlarga qisqartirildi.

Agar O'zbekiston SSR Tashqi ishlar vazirligi tomonidan rasmiy delegatsiyalar uchrashuvining protokol xususiyatlari haqida gapiradigan bo'lsak, quyidagilarni qayd etishimiz mumkin: aerodrom mehmon davlat, SSSR va O'zbekiston SSR davlat bayroqlari bilan bezatilgan, shuningdek mehmon davlat tilida rus va o'zbek tillarida kutib olish bannerlari. Faxriy qorovul o'rnatilmadi va davlat madhiyalari yangradi. Uchrashuv va xayrlashuv chog'ida nutq almashish ham nazarda tutilmagan

1991-yil 1-sentabrda O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini qo'lga kiritishi bilan yosh davlat o'zining diplomatik faoliyatining huquqiy asoslarini shakllantira boshladi.

O'zbekistonning davlat mustaqilligini qo'lga kiritishi uning o'z tashqi siyosatini mustaqil olib borishi, jahon hamjamiyatiga qo'shilishning o'ziga xos yo'llarini ishlab chiqish, davlatlararo munosabatlarning yo'nalishlari va ustuvor yo'nalishlarini belgilash uchun keng imkoniyatlar ochdi. Yosh davlat oldida uning xalqaro tan olinishi, xavfsizligi va hududiy yaxlitligini ta'minlash, xalqaro iqtisodiy aloqalarga qo'shilish vazifalari qo'yildi, tashqi aloqalar organlarining yo'qligi kabi muammo ham bor edi. Chet elda bitta diplomatik vakolatxona yo'q edi, buning uchun o'z tashqi siyosatimizni shakllantirish kerak edi. Suverenitetni mustahkamlash, iqtisodiy qiyinchiliklarni bartaraf etish, xalq hayotini yaxshilash faol ko'p tomonlama tashqi siyosat olib borishni taqozo etdi. Mamlakat Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek: “O'zbekistonning xalqaro munosabatlarning turli sub'ektlari bilan aloqalari qanchalik chuqur va keng bo'lsa, ular bilan munosabatlarda noaniqlik, begonalarlashish, muammo va hal etilmagan muammolar, oldindan aytib bo'lmaydiganlik elementlari shunchalik kamayib boradi”.

Mustaqillik yillarida respublikamiz nafaqat xalqaro munosabatlarning mustaqil subyekti sifatida o'zini namoyon qila oldi, balki tashqi siyosat organlarining izchil tizimini, ilg'or xorijiy tajriba va milliy mentalitetni, tarixiy an'analar va milliy-davlat manfaatlarini hisobga olgan holda xalqaro normalar va standartlarga asoslangan diplomatik va konsullik munosabatlarini rivojlantirish.

O‘zbekistonda davlat mustaqilligi qo‘lga kiritilishi bilan O‘zbekistonning xorijiy davlatlar bilan diplomatik munosabatlarini tartibga soluvchi ichki hujjatlar tizimi yaratila boshlandi. Tashqi siyosiy faoliyatni amalga oshirish uchun qonunchilik asoslari yaratildi. U 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiya va O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy tamoyillari to‘g‘risida”gi qonunidan iborat. 1961-yilgi Diplomatik munosabatlar to‘g‘risidagi Vena konventsiyasi va 1963-yildagi Konsullik munosabatlari to‘g‘risidagi Vena konventsiyasiga qo‘shilishi O‘zbekiston hududida xorijiy davlatlarning diplomatik vakolatxonalarini va O‘zbekiston diplomatik muassasalarining ochilishiga olib keldi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi muqaddimada xalqaro huquqning umume’tirof etilgan normalarining ustuvorligini e’tirof etadi; O‘zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to‘la huquqli subyekti ekanligi va uning tashqi siyosati davlatlarning suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch ishlatish bilan tahdid qilmaslik, chegaralar daxlsizligi, tinch yo‘l bilan hal etish kabi tamoyillarga asoslanishi qonun bilan mustahkamlangan. nizolar, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa tamoyillari va normalari. Davlat tashqi siyosatining mazkur tamoyillari 1996-yil 26-dekabrda “Tashqi siyosatning asosiy tamoyillari to‘g‘risida”gi, “Xalqaro shartnomalar to‘g‘risida”gi qonunlarda, shuningdek, 2012-yilda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosati konsepsiyasida, tashqi siyosatning asosiy tamoyillari to‘g‘risida va boshqa qonun hujjatlari.

“O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy tamoyillari to‘g‘risida”gi qonun O‘zbekiston tashqi siyosatining asosiy tamoyillari va strategiyasini o‘zida aks ettiradi. O‘zbekiston o‘zining tashqi siyosati va xalqaro faoliyatida Konstitutsiya normalari va tamoyillariga, “O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to‘g‘risida”, “Mudofaa to‘g‘risida”, “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi to‘g‘risida”gi qonunlariga, BMT va YXHT faoliyatining prinsiplari va maqsadlari to‘g‘risidagi, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan ratifikatsiya qilingan O‘zbekistonning xalqaro shartnomalari va bitimlarida nazarda tutilgan majburiyatlar to‘g‘risidagi boshqa qonun hujjatlari.

Tashqi siyosiy faoliyatni tartibga soluvchi milliy qonun hujjatlari guruhiga O‘zbekiston Respublikasining 2009 yildagi “O‘zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlardagi diplomatik vakolatxonalari rahbarlarini tayinlash va chaqirib olish tartibi to‘g‘risida”gi va “Diplomatik vakolatxonalarni tashkil etish to‘g‘risida”gi qonunlari kiradi. 1992-yildan “O‘zbekiston Respublikasi diplomatik xodimlarining darajalari va darajalari” bilan birinchi marta O‘zbekistonning xorijdagi diplomatik vakolatxonasi rahbarini tayinlash tartibi, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi diplomatik vakolatxonasi faoliyatining boshlanishi va tugashi tartibi belgilandi. qabul qiluvchi davlatdagi diplomatik missiya rahbari.

2012-yilda “O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qonun qabul qilindi (ushbu qonunchilik hujjati qabul qilinishi munosabati bilan “Tashqi siyosiy faoliyatning asosiy tamoyillari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni O‘zbekiston Respublikasining 1996 yildagi qarori o‘z kuchini yo‘qotdi). Uning qabul qilinishi mintaqa va jahondagi tahdid va tahdidlarga o‘z vaqtida va munosib javob berish, mamlakat milliy xavfsizligini mustahkamlash maqsadida O‘zbekiston tashqi siyosatining kontseptual asoslarini yanada takomillashtirish zarurati bilan bog‘liq. Konsepsiyada davlat tashqi siyosatining fundamental tamoyillari va strategik ustuvor yo‘nalishlarini, xalqaro maydondagi maqsad va vazifalarini, o‘rta va uzoq muddatli istiqbolda O‘zbekistonning milliy manfaatlarini ilgari surish mexanizmlarini belgilovchi qoidalar tizimi belgilab berilgan. Konsepsiya qoidalariga ko‘ra, respublika milliy manfaatlarini ustuvorligi va teng huquqli hamkorlikka asoslangan O‘zbekiston tashqi siyosiy faoliyatining asosiy maqsadi davlat mustaqilligi va suverenitetini mustahkamlash, mamlakatning to‘la huquqli subyekt sifatidagi rolini oshirishdan iborat. xalqaro munosabatlarni rivojlantirish va O‘zbekiston atrofida xavfsizlik, barqarorlik va yaxshi qo‘shnichilik makonini yaratish.

O‘zbekiston Respublikasi diplomatik xizmatining shakllanishida yuqorida qayd etilgan qonun hujjatlari bilan bir qatorda O‘zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan qabul qilingan me‘yoriy hujjatlar ham muhim rol o‘ynadi. Ular orasida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994-yil 16-martdagi “O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi faoliyatini tashkil etish va takomillashtirish masalalari to‘g‘risida”gi 140-sonli qarori muhim bo‘lib, unda

Nizom tasdiqlandi. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi va uning markaziy apparati tuzilmasi to‘g‘risida apparat. Birinchi marta vazirlikning vazifa va funksiyalari huquqiy jihatdan ishlab chiqilib, uning asosiy vazifalaridan biri davlat suvereniteti prinsipini amalga oshirish, shuningdek, O‘zbekiston tashqi siyosatini amalda amalga oshirish va uning huquqlarini ta‘minlashdan iborat bo‘ldi. uning fuqarolari xorijiy davlatlar bilan munosabatlarda, xalqaro va mintaqaviy tashkilotlarda. Mazkur qaror O‘zbekiston tashqi siyosat boshqarmasi faoliyatini tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjatga aylandi. Mazkur qaror 2018-yil 6-apreldan o‘z kuchini yo‘qotdi.

Tashqi siyosat organlarini mustahkamlash maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2000-yil 24-martdagi 102-sonli qarori bilan “O‘zbekiston Respublikasining xorijdagi vakolatxonalarini to‘g‘risidagi nizom” tasdiqlanib, unda O‘zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlardagi vakolatxonalarini to‘g‘risidagi nizom tasdiqlandi, unda O‘zbekiston Respublikasining xorijiy davlatlardagi vakolatxonalarini to‘g‘risidagi nizom tasdiqlandi. O‘zbekiston elchixonalarini, shu jumladan ularning faoliyatini tashkil etish va tuzilmasi. Ushbu qoida 1961 yilgi Diplomatik munosabatlar to‘g‘risidagi Vena konvensiyasining 1-bandida nazarda tutilgan xorijiy davlatdagi elchixonalarning funksiyalarini kengaytirdi. 3-bandda diplomatik vakolatxonaning beshta asosiy funksiyasi sanab o‘tilgan bo‘lsa, Nizomda ularning 20 dan ortig‘i ko‘rsatilgan. O‘zbekiston Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 8-maydagi “Xorijiy davlatlarning diplomatik vakolatxonalarini, konsullik muassasalari faoliyati to‘g‘risida”gi qarori bilan xalqaro tashkilotlarning O‘zbekiston Respublikasidagi vakolatxonalarini va ularning xodimlari” to‘g‘risidagi qoidalarni tasdiqladi hamda O‘zbekistonga nisbatan diplomatik va konsullik munosabatlari to‘g‘risidagi Vena konvensiyalarining ayrim qoidalarni ishlab chiqdi. Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq respublika rahbariyati uning ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarining keyingi taqdiri, boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan teng huquqli, o‘zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirish va mustahkamlash ko‘p jihatdan davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining shakllanishiga bog‘liqligini aniq anglab yetdi. davlatning pragmatik tashqi siyosat strategiyasi. Shunday qilib, O‘zbekiston Respublikasi diplomatik xizmatining samarali faoliyat ko‘rsatishi uchun qulay sharoitlar yaratish maqsadida O‘zbekiston

Respublikasi diplomatik xizmatining qonunchilik asoslari respublikamiz manfaatlarini hisobga olgan holda va xalqaro huquq asosida shakllantirildi. .

2017-yilda “O‘zbekiston Respublikasining diplomatik xizmati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni loyihasi ishlab chiqildi. Qonun O‘zbekiston Respublikasi diplomatik xizmatini tashkil etish va faoliyatining huquqiy asoslarini batafsil tartibga solib, amalga oshirishga qaratilgan. Amalda O‘zbekiston Respublikasining tashqi siyosiy faoliyati konsepsiyasiga muvofiq davlat tashqi siyosatining maqsad va ustuvor vazifalari. Qonun O‘zbekistonning zamonaviy tashqi siyosatining kontseptual asoslariga asoslanib, diplomatik xizmatning asosiy vazifalarini, xususan, mamlakat tashqi siyosati va tashqi iqtisodiy yo‘nalishini amalga oshirishni ta‘minlash, uning milliy manfaatlarini himoya qilish va ilgari surish chora-tadbirlarini ko‘rishni belgilab beradi. , shuningdek, chet eldagi fuqarolar va yuridik shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mustaqillik, suverenitet, xavfsizlik va hududiy yaxlitlikni himoya qilishning diplomatik vositalari va usullarini ta‘minlash, O‘zbekistonning xalqaro nufuzini mustahkamlash va ushbu maqsadlarni samarali amalga oshirish uchun qulay tashqi siyosiy shart-sharoitlar yaratish. mamlakatda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlar va ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar, xalqaro tashabbuslarni ilgari surish va xalqaro hamkorlikning ustuvor yo‘nalishlarini rivojlantirishga ko‘maklashish. Hujjatda diplomatik xizmat organlarining maqsadli vazifalaridan kelib chiqadigan, tashqi siyosatning keng ko‘lamli vositalari, jumladan, iqtisodiy, transport va ekologik (suv) diplomatiyasini qo‘llash orqali O‘zbekiston Respublikasining milliy manfaatlarini rag‘batlantirishga qaratilgan funksiyalari o‘z aksini topgan. Vazifa va funksiyalarni eng samarali amalga oshirish maqsadida qonunda diplomatik xizmatning kadrlar salohiyatini sezilarli darajada mustahkamlash imkonini beruvchi xodimlarni tanlov asosida tanlash va malakasini oshirish tizimlari belgilandi.

Dunyoning yetakchi davlatlari bilan o‘zaro manfaatli hamkorlikning barcha yo‘nalishlarida ikki tomonlama asosda aloqalar faollashishini hisobga olib, yumshoq kuch siyosatining maqsad, vazifalari va yo‘nalishlarini belgilashga kompleks va tizimli yondashuvni ishlab chiqish, bu boradagi ishlarni takomillashtirish masalasi ko‘rib chiqildi. institutsional asoslar va uni amalga oshirish mexanizmlari, maqsadli auditoriya va ob'ektlarni aniqlash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev 2017-yilda o‘zaro ishonch va yaxshi qo‘shnichilik, millatlararo va konfessiyalararo totuvlikni mustahkamlash hamda madaniyatlararo aloqalarni kengaytirishga ko‘maklashish maqsadida Toshkentda ShHTning Xalq diplomatiyasi markazini tashkil etishga qaror qilgan edi. Qisqa vaqt ichida Markaz Tashkilot faoliyatida o‘zining munosib o‘rnini egalladi. Xitoy qo‘mitasi bilan yaqin aloqalar o‘rnatdi

Do‘stlik va hamkorlik bo‘yicha ShHT, Tojikistonning ShHT Do‘stlik va hamkorlik markazi, shuningdek, hamkor mamlakatlardagi boshqa shu kabi tuzilmalar. Ular o‘rtasida ilmiy almashinuvlar, madaniy-ijtimoiy va gumanitar sohalardagi loyihalarni amalga oshirish bo‘yicha o‘zaro hamkorlik mavjud.

O‘zbekiston diplomatik faoliyatining huquqiy asoslarini yanada rivojlantirish O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi “Tashqi ishlar vazirligi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5400-son Farmonining qabul qilinishi bilan bog‘liq bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi va tashqi siyosat va tashqi iqtisodiy faoliyatning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirishda uning mas‘uliyatini kuchaytirish” hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi “Faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3654-son qarori qabul qilindi. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi”.

Ushbu nizomlarda O‘zbekiston Tashqi ishlar vazirligining tashkiliy tuzilmasi yangilandi, uning yangi vazifa va funksiyalari belgilandi, vazirning vakolatlari kengaytirildi, vazirlik markaziy apparati xodimlarining ish haqi miqdori oshirildi, Tashqi ishlar vazirligi to‘g‘risidagi yangi nizom tasdiqlandi. Ishlar va boshqa o‘zgarishlar kiritildi.

Qonunchilik va me‘yoriy-huquqiy hujjatlardagi mazkur o‘zgartirishlar tashqi siyosat va tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada rivojlantirishga, O‘zbekiston bilan jahon hamjamiyatining ko‘p tomonlama o‘zaro manfaatli aloqalarini kengaytirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

XULOSALAR

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatida xalq diplomatiyasining bosqichma-bosqich va izchil rivojlanishi to‘g‘risida xulosalar

chiqarishga olib keldi. O‘zbekiston Respublikasi xalq diplomatiyasini yanada rivojlantirish va keng targ‘ib qilish istiqbollari mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Saidova L. O'zbekiston Respublikasi diplomatik faoliyatining huquqiy asoslari. Toshkent, 2001 yil.
2. Hidoyatov G.A. Diplomatiya asoslari. Toshkent, JIDU, 2002 y.
3. Abdullaeva L. Diplomatik protokol va odob-axloq qoidalari: O‘zbekiston Respublikasi amaliyoti. Toshkent, Zar qalam, 2005 yil.
4. Tojjiyev Sh.Sh. Xalq diplomatiyasi “yumshoq kuch”ning muhim tarkibiy qismi sifatida // Xalqaro munosabatlar. Halqaro munosabat. xalqaro munosabatlar. 1 (71)-son (2018 yil).
5. Norov V. Zamonaviy jamiyatda xalq diplomatiyasi o'ziga xos ochiqlik va xolislik bilan muhim ahamiyat kasb etmoqda. // Xalq so'zi. 05/11/2022.
6. Fayziev Sh., To‘ychiev D. O‘zbekiston Respublikasining diplomatik xizmat to‘g‘risidagi qonunchiligining shakllanishi va rivojlanishi. TSUL, 2019 yil.

Research Science and Innovation House